

Roman Karwacki

"Symbolik" A.J. Möhlera jako etap rozwoju teologii kapłaństwa

Studia Theologica Varsaviensia 17/1, 87-99

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROMAN KARWACKI

„SYMBOLIK” J. A. MÖHLERA JAKO ETAP ROZWOJU TEOLOGII KAPŁAŃSTWA

Treść: Wstęp; I. Zbawcza misja Chrystusa a kapłaństwo; II. Rola kapłaństwa w Kościele; III. Nauka J. A. Möhlera o kapłaństwie w świetle soboru trydenckiego i watykańskiego II; Zakończenie.

WSTĘP

Kapłaństwo jest przedmiotem szczególnego zainteresowania teologii w ostatnich dziesiątkach lat, a przede wszystkim od czasu soboru watykańskiego II. Co prawda, zarówno magisterium Kościoła jak i teologia zawsze zajmowały się tym problemem, dążąc do jego pogłębienia. Ostatnio jednak teologia kapłaństwa stała się wyjątkowo aktualna ze względu na naukę soboru o kapłaństwie.¹ Wiadomo, że sobór przewyciężył jednostronność dawniejszej teologii wywodzącej się z soboru trydenckiego.² Stąd nasuwa się zagadnienie genezy dzisiejszej teologii kapłaństwa. Przy tym w ewolucji, jaką cała teologia katolicka przeszła od czasów potrydenckich, osobne miejsce zajmuje tzw. katolicka szkoła tybińska, której twórcę, J. S. Dreyę, nazwano prekursorem *Vaticanum II*.³ Nie ustają też badania nad wkładem innych teologów tej szkoły do współczesnej myśli teologicznej, zwłaszcza najbardziej spośród nich znanego J. A. Möhlera.⁴ Na uwagę zasługują wypowiedzi

¹ Por. DK; KK 17—29, 41; KDK 43, 52; DB 15, 17; DM 16, 39; DA 30; DSP 15.

² Por. S. Głowa, *Kapłaństwo według myśli soboru*. W: KSS, s. 189—227.

³ Por. T. Gogolewski, *Nowsze badania nad metodologią J. S. Dreyę*, STV 14 (1976) nr 1 s. 211—218; A. Auer — A. Kusterman, *Zur Theologie J. S. von Dreyes*, ThQ 156 (1976) s. 232—236; M. Secler, *Johann Sebastian Drey und die Theologie*, tamże 158 (1978) s. 92—109.

⁴ Johann Adam Möhler (1796—1838) był związany z uniwersytem w Tybindze, gdzie od 1822 r. prowadził wykłady z prawa kościelnego, historii Kościoła i patrologii. Zdobył rozgłos książką *Die Einheit*

Möhlera o kapłaństwie z dzieła *Symbolik*, które warto porównać z ujęciem soboru trydenckiego oraz nauką soboru watykańskiego II. Teologiczna bowiem refleksja Möhlera potwierdza zadanie, jakie w każdej epoce stoi przed teologami, których Kościół zachęca, „żeby przy zachowaniu metod i wymogów właściwych nauce teologicznej, wciąż szukali coraz to bardziej odpowiedniego sposobu podawania doktryny ludziom sobie współczesnym” (KDK 62).

W dziele *Symbolik* Möhler nie podaje systematycznej nauki o kapłaństwie, ponieważ jest ono — jak sam autor zaznacza w podtytule — wykładem niezgodności dogmatycznych pomiędzy katolikami i protestantami na podstawie ich publicznych wyznań wiary. Wypowiedzi jego o kapłaństwie znajdują się w ramach nauki o sakramentach oraz nauki o Kościele.⁵ Oczywiście, taka forma wykładu nie może zawierać pełnej i wyczerpującej nauki o kapłaństwie. Niemniej jednak podjęta przez Möhlera polemika z Lutrem i Kalwinem dotycząca niektórych aspektów kapłaństwa rzuca światło na samą istotę kapłaństwa i na jego rolę w Kościele.

in der Kirche oder das Prinzip des Katholizismus dargestellt im Geiste Kirchenväter der drei ersten Jahrhunderte, Tübingen 1825. Wkrótce wydał następne dzieła *Athanasius der Grosse und die Kirche seiner Zeit im Kampfe mit dem Arianismus*, Mainz 1827. Kierunek badań historyczno-dogmatycznych pozwolił mu dostrzec podobieństwo w postawie Kościoła IV w. względem arianizmu do analogicznej postawy Kościoła pierwszej połowy XVI w. wobec reformacji. Badania te zostały uwieńczone dziełem *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten nach ihren öffentlichen Bekenntnisschriften*, Mainz 1822 (skrót: *Symbolik*, cyt. wg historyczno-krytycznego wydania z wprowadzeniem i komentarzem J. R. Geiselmanna, t. 1—2, Köln 1958—1961). Zostało ono przyjęte z wielkim uznaniem nie tylko przez katolików, lecz także przez wielu protestantów. Jeszcze za życia autora ukazało się w czterech wydaniach oraz było tłumaczone na język francuski. Pomimo szerokiego uznania dzieło to uwikłało Möhlera w publiczną i ostrą polemikę z protestanckim profesorem na Uniwersytecie w Tybindze F. Chr. Baurem. W odpowiedzi na zarzuty Baura wydał *Neue Untersuchungen der Lehrgegenstände zwischen den Katholiken und Protestanten. Eine Verteidigung meiner Symbolik gegen die Kritik des Herrn Professors Dr. Baur in Tübingen*, Mainz 1834. Napisał też wiele mniejszych rozpraw i artykułów. Niektóre z nich sam opublikował, inne zostały wydane po śmierci autora. Por. J. R. Geiselmanna, *Möhler Johann Adam*. W: *LThK*, t. 7 (1962) kol. 521 n; P. — W. Scheele, *Einheit und Glaube*, München 1964 s. 32—75. 340—343.

⁵ *Symbolik*, t. 1 s. 303—520.

I. ZBAWCZA MISJA CHRYSTUSA A KAPŁAŃSTWO

W swoich rozważaniach o kapłaństwie Möhler wychodzi z faktu powszechności zbawczej misji Chrystusa. Ponieważ misja ta ma na względzie człowieka, który nie tylko żyje w świecie materialnym, lecz jest niejako częstką materii, dlatego Chrystus realizuje ją w sposób ludzki, zewnętrznie dostrzegalny. Sam jako Słowo, które stało się Ciałem, zniżył się do człowieka, przemawiał jego językiem, działał i cierpiał w ludzkiej naturze, aby pozyskać człowieka na nowo dla królestwa Boga.⁶

Chrystus nie zakończył swej zbawczej misji, lecz kontynuuje ją dalej w Kościele ziemskim, widzialnym. Möhler wyjaśnia, że w rozumieniu katolickim Kościół jest widzialną wspólnotą wszystkich wierzących, założoną przez Chrystusa, w której kontynuuje On swą działalność podjętą w czasie ziemskiego życia dla usprawiedliwienia i uświęcenia ludzkości. Działalność tę prowadzi Chrystus w Kościele przez swego Ducha za pomocą ustanowionego przez siebie, ustawicznie trwającego apostołatu aż do końca świata, aby sprowadzić z powrotem do Boga wszystkie ludy.⁷

Chrystus w Kościele żyje i naucza. On też działa w sakramentach, tzn. chrzci, umacnia przez bierzmowanie, odpuszcza grzechy, rozdziela pokarm eucharystyczny, błogosławi nowożeńców, pociesza chorych i ustanawia „narzędzia” swej łaski poprzez święcenia kapłańskie.⁸ W sakramencie kapłaństwa w sposób szczególny Chrystus realizuje swoją zbawczą misję. On sam jako jedyny i najwyższy Kapłan urzeczywistnia swoje kapłaństwo zarówno przez Wcielenie jak i przez ofiarę z siebie samego na Kalwarii i na naszych ołtarzach, uobecniając ją nieustannie po wszystkie czasy i we wszystkich miejscach dla zbawienia każdego człowieka.⁹

Chrystus sprawuje swoje kapłaństwo w Kościele za pośrednictwem ustawicznie trwającego apostołatu. Przez apostołat

⁶ Tamże, s. 388.

⁷ *Unter der Kirche auf Erden verstehen die Katholiken die von Christus gestiftete sichtbare Gemeinschaft aller Gläubigen, in welcher die von ihm während seines irdischen Lebens zur Entsündigung und Heiligung der Menschheit entwickelten Tätigkeiten unter der Leitung seines Geistes bis zum Weltende vermittels eines von ihm angeordneten, ununterbrochen währenden Apostolates fortgesetzt und alle Völker im Verlaufe der Zeiten zu Gott zurückgeführt werden.* Tamże, s. 387.

⁸ Tamże, s. 354 n.

⁹ Tamże, s. 364. 369.

(*das Apostolat*) rozumie Möhler posłannictwo przekazane grupie wybranych uczniów zwanych apostołami z Piotrem na czele. Apostolat Chrystus uwierzytelnia swoją obecnością i kierownictwem Ducha Św. Aby zbawcza misja Chrystusa realizująca się poprzez apostolat objęła każdego człowieka, konieczna jest ciągłość apostolatu. Ciągłość tę zapewnia istniejący w Kościele z ustanowienia Bożego episkopat, który jest przedłużeniem apostolatu. Przy tym mówiąc o episkopacie Möhler ma na uwadze jego nierozzerwalny związek z papieżem, którego określa jako głowę episkopatu i centrum jedności.¹⁰ Jedynie więc w łączności z papieżem episkopat zapewnia ciągłość apostolatowi.

Ponieważ poprzez apostolat i episkopat sam Chrystus kontynuuje swoją zbawczą misję, dlatego szafarstwo słowa i sakramentów w Kościele wymaga ponadto wewnętrznego powołania. Powołanie to pochodzi nie od apostolatu, ale od Boga. Zostaje jednak rozpoznane przez człowieka za pośrednictwem apostolatu, a ściślej mówiąc episkopatu. Tym rozpoznawczym znakiem są święcenia, które człowiek powołany otrzymuje przez włożenie rąk biskupa.¹¹ Ponieważ Möhler nie oddziela kapłaństwa biskupów od kapłaństwa prezbiterów (według niego, biskupi i kapłani uczestniczą w jednym, najwyższym kapłaństwie Chrystusa), również przez kapłaństwo prezbiterów Chrystus realizuje tę samą zbawczą misję.

Mówiąc o kapłaństwie Möhler wspomina też o kapłaństwie powszechnym (*das allgemeine Priestertum*). Mianowicie przez sakrament chrztu każdy chrześcijanin jest kapłanem w duchowym tego słowa znaczeniu.¹² Ograniczenie się jednak do kapłaństwa powszechnego byłoby błędem. Lutrowi, który przyjmował tylko kapłaństwo powszechne, Möhler zarzucał niezrozumienie istoty Kościoła. Gdyby Chrystus założył Kościół niewidzialny, wówczas wystarczyłoby kapłaństwo powszechne, ponieważ Kościół niewidzialny potrzebuje tylko wewnętrznej, czysto duchowej ofiary i powszechnego kapłaństwa. Chrystus tymczasem założył Kościół widzialny, w którym urzeczywistnia się Kościół niewidzialny.¹³

Widzialność Kościoła wymaga kapłaństwa hierarchicznego, przez które łaski i dobrodziejstwa Jezusa Chrystusa stają się udziałem wszystkich. Kapłaństwo to stanowi jeden ze znaków

¹⁰ Tamże, s. 387. 390. 413. 451.

¹¹ Tamże, s. 449 nn.

¹² Tamże, s. 328.

¹³ Tamże, s. 449.

zewewnętrznych, po których poznaje się prawdziwy Kościół założony przez Chrystusa. Kapłaństwo hierarchiczne nie pomniejsza kapłaństwa powszechnego. Kto bowiem otrzymuje święcenia kapłańskie, musiał przyjąć wcześniej chrzest. Z drugiej strony, chociaż kapłaństwo hierarchiczne zakłada kapłaństwo powszechne, to jednak nie pochodzi od niego.¹⁴

Nie wolno więc ograniczać kapłaństwa ani do kapłaństwa hierarchicznego, ani do powszechnego. Nie należy też upatrywać między nimi sprzeczności ani utożsamiać jednego z drugim. Zarówno kapłaństwo hierarchiczne jak i powszechne pochodzi od Chrystusa i spełnia w Kościele właściwą sobie rolę.

II. ROLA KAPŁAŃSTWA W KOŚCIELE

Kapłaństwo hierarchiczne należy w sposób istotny do struktury Kościoła. Jest rzeczą niemożliwą oddzielenie kapłaństwa od Kościoła. Kapłaństwo bez Kościoła i, odwrotnie, Kościół bez kapłaństwa traci sens swego istnienia. Takie ujęcie staje się jeszcze bardziej zrozumiałe w zestawieniu z protestancką nauką o Kościele. Luter odrzucając Kościół zewnętrzny, widzialny, odrzucał kapłaństwo hierarchiczne, a opowiadając się za Kościołem niewidzialnym, przyjmował kapłaństwo powszechne. Kalwin natomiast wierząc w Kościół niewidzialny przyjmował również Kościół widzialny, który jest dla ludzi i który należy szanować oraz wytrwać w jego wspólnotcie. Stąd zatrzymał święcenia kapłańskie, a nawet skłaniał się ku temu, aby uznać je za sakrament.¹⁵

Ten nierozzerwalny związek kapłaństwa z Kościołem stanowi podstawę, a jednocześnie punkt wyjścia przy analizie roli kapłaństwa w Kościele. Obejmuje ona, według Möhlera, trzy funkcje Kościoła, realizujące się poprzez kapłaństwo: nauczanie, uświęcanie oraz jednoczenie.

Ponieważ zbawcza misja Chrystusa dotyczyła człowieka, wobec tego i nauczanie, które wchodziło w jej zakres, wymagało ludzkiej formy. Prawda Boża wcieliła się i ucieleśniła w Chrystusie.¹⁶ Chrystus ukazał prawdę Bożą we właściwym świetle, dając pewność poznania Boga i człowieka. Taki sposób nauczania był tym bardziej potrzebny po Wniebowstąpieniu Chrystusa. Głoszenie Jego nauki nadal potrzebowało wi-

¹⁴ Tamże, s. 450 n.

¹⁵ Tamże, s. 502 nn.

¹⁶ Tamże, s. 396 n.

działnego, ludzkiego pośredniczenia, a zatem trzeba ją było powierzyć posłańcom mówiącym i uczącym w sposób zwyczajny.¹⁷

Owymi posłańcami są apostołowie i ich następcy. Apostołowie pierwsi otrzymali nowinę królestwa Bożego, a zwiastowana ona im była słowem zewnętrznym, mową ludzką. Chrystus przekazał im posłannictwo szerzenia zbawiennej nauki. Zgodnie z nakazem Chrystusa po przyjęciu Ducha Św. apostołowie jako posłańcy boskiego Mistrza poszli ewangelizować ludy. W swojej istocie ich nauka nie różniła się od nauki Chrystusa, gdyż powierzone zadanie wypełniali jako narzędzia Chrystusa.

Odkąd naukę Chrystusa przyjęli Jego uczniowie, odtąd stała się ona własnością ludzką i musiała dzielić wszystkie koleje ludzkie. Była przyjmowana, zachowywana i przekazywana za pośrednictwem działalności ludzkiej i w sposób ludzki. Pomimo jednak tych ludzkich dziejów zbawczej nauki Chrystusa, dzięki Jego działalności i kierownictwu Ducha Św. pozostała ona niezmienna w swej istocie, chociaż zmieniała formę. Tak było nie tylko w czasach apostołskich, ale również po śmierci apostołów, gdyż, jak mówi Möhler, inaczej być nigdy nie mogło. Apostołowie przekazali dalej nakaz ewangelizacyjny Chrystusa. Jak sami byli posłani przez Zbawiciela, tak z kolei posyłali uczniów, którzy dalej nieśli zbawczą naukę.¹⁸

Przez święcenia Kościoła upoważnia do przekazywania zbawiennej nauki. Ponieważ Kościołowi jest powierzone zachowanie nauki i urzędu Chrystusa, Kościół nie może uważać za kapłana każdego, kto mówi, iż jest wewnętrznie powołany. Najpierw musi on dokładnie i gruntownie poznać naukę Kościoła, aby dalej ją przekazywać. Następnie przez zewnętrzny obrzęd otrzymuje — jak mówi Möhler — wewnętrzne święcenia od Boga, tzn. przez włożenie rąk biskupa otrzymuje Ducha Św.¹⁹ Dzięki temu może nauczać w Kościele kontynuując zbawcze nauczanie Chrystusa.

Drugą funkcją Kościoła jest uświęcanie. Möhler wskazuje na uświęcającą rolę sakramentów jako znaków łączących człowieka z Bogiem.²⁰ Szafarstwo sakramentów nie należy jednak do wszystkich członków Kościoła, gdyż Chrystus powierzył je apostołowi i upoważnionym przez ten apostoła. Wykładając

¹⁷ Tamże, s. 388.

¹⁸ Tamże, s. 427 nn.

¹⁹ Tamże, s. 450.

²⁰ Tamże, s. 391.

naukę o sakramencie pokuty i o Eucharystii, Möhler ukazuje bliżej rolę kapłaństwa w kościelnej funkcji uświęcania.

W związku z błędnym rozumieniem pokuty przez protestantów Möhler podkreśla jej trzy akty: skruchę z mocnym postanowieniem przemiany życia, wyznanie grzechów i zadośćuczynienie. Są one warunkami kapłańskiego rozgrzeszenia, przez które urzeczywistnia się sakrament pokuty. Zgodnie z naturą człowieka, akty te nie mogą być czysto wewnętrzne, lecz każdy z nich musi się uzewnętrznić. Wewnętrzny akt skruchy uzewnętrznia się przez wyznanie grzechów przed kapłanem, które utożsamia się z wyznaniem grzechów Chrystusowi. Z tego względu nie może ono ograniczyć się do ogólnikowego przyznania się do winy, ale musi mieć charakter szczegółowy.²¹ Tylko takie wyznanie grzechów będzie prawdziwe.

Skrucha i wyznanie grzechów przed kapłanem nie są jednak sakramentem pokuty, nawet gdy są połączone z zadośćuczynieniem. W urzeczywistnianiu się sakramentu pokuty nieodzownym jest rozgrzeszenie kapłańskie. Wbrew pojęciu protestantów Möhler z naciskiem podkreśla, że rozgrzeszenie kapłańskie nie może być prostym tylko oświadczeniem, że grzechy są odpuszczone. Odwołując się do nauki katolickiej stwierdza, że rozgrzeszenie kapłańskie połączone z trzema aktami penitenta (skrucha, spowiedź, zadośćuczynienie) jest narzędziem usprawiedliwiającej łaski Bożej, przez którą człowiek dostępuje odpuszczenia grzechów.

W wykładzie o sakramencie Ołtarza, czyli o Eucharystii, Möhler podkreśla rzeczywistą obecność Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi przypominając, że nauka o przeistoczeniu zajmuje istotne miejsce w katolickiej nauce. Przy tym wielokrotnie powołuje się na sobór trydencki, który poucza, że władze konsekrowania Ciała i Krwi Chrystusa otrzymali apostołowie i ich następcy w kapłaństwie. Tak więc kapłaństwo odgrywa istotną rolę w Eucharystii. Ograniczenie roli kapłaństwa w tym sakramencie tylko do obrzędowej formy byłoby poważnym nieporozumieniem.²²

Za konstytuującą cechę Kościoła Möler uważa jedność. Zagadnieniu jedności poświęcił swoje pierwsze dzieło: *Die Einheit in der Kirche*. Ukazuje w nim Kościół jako duchową i fizyczną jedność. Natomiast w *Symbolik*, mówiąc o jedności w Kościele, zwraca uwagę na jednoczącą funkcję Kościoła. Owa

²¹ Tamże, s. 333—337.

²² Tamże, s. 352—368.

funkcja jednoczenia, podobnie jak funkcje nauczania i uświęcania, realizuje się poprzez kapłaństwo.

Chrystus modlił się do swego Ojca o zachowanie w jedności nie tylko uczniów, lecz i tych, którzy, przyjmując słowo uczniów, uwierzą w Niego. Jedność tych, którzy wierzą w Chrystusa, ma charakter nadprzyrodzony. Dlatego i skutki tej jedności muszą być nadprzyrodzone, boskie: po niej świat ma poznawać wzniosłe posłannictwo Syna Bożego. Aby jedność ta mogła się urzeczywistnić, musi być widzialna, podpadająca pod zmysły, tzn. ma się objawić wyznawaniem tej samej nauki, uczestniczeniem w tej samej ocki publicznej i zewnętrznyymi więzami wszystkich uczniów Chrystusa. Widzialna jedność ma być jednocześnie powszechna.²³ Jedność taka będzie dla niewierzących znakiem, że Chrystus działa na polecenie Ojca i Jego mocą.

Odwołując się do nauki św. Pawła o jedności przedstawionej w 1 Kor 12, a szczególnie w liście do Efezjan, Möhler zwraca uwagę, że w Jezusie Chrystusie zniesione zostały pod względem religijnym różnice narodowościowe. Centralnym tekstem nauki św. Pawła o jedności są, według Möhlera, słowa: „Jeden Pan, jedna wiara, jeden chrzest, jeden Bóg i Ojciec wszystkich” (Ef 4, 5). W tekście tym weryfikuje się rozumienie jedności. Poza tą jednością, z której każdy czerpie siłę, wystawieni jesteśmy na wszelki powiew błędnej nauki i oszustwa ludzi.²⁴

Jedność urzeczywistnia się w Kościele poprzez apostołat, a ściślej mówiąc — episkopat. Jeżeli jednak episkopat ma łączyć wszystkich wiernych w prawdziwej wspólnocie życia, jakiej wymaga Kościół katolicki, sam potrzebuje ośrodka, przez który będzie zjednoczony i zwarty. Z chwilą usunięcia tego ośrodka jedności Kościoły lokalne rozpraszają się. Jedność urzeczywistnia się w Kościele poprzez związek z najwyższym pasterzem, widzialnym ośrodkiem jedności, którym jest następca św. Piotra — papież. Podważenie związku hierarchii i wszystkich wiernych z papieżem godzi w istotę Kościoła. Chrześcijanin w podzielonej społeczności nie mógłby już poznać Kościoła, który założył Chrystus dla dalszego prowadzenia swego dzieła. Cała katolicka nauka o Kościele widzialnym ginie bez papieża jako widzialnej głowy Kościoła. Kościół widzialny musi mieć widzialną głowę. Na tej podstawie związek

²³ Tamże, s. 405 n.

²⁴ Tamże, s. 407 n.

hierarchii i wszystkich wiernych z papieżem jest świadectwem prawdziwości Kościoła jako Bożej instytucji.

Urzeczywistnianie tej jedności, tj. objęcie nią wszystkich wiernych, jest zadaniem kapłanów, którzy przez biskupa łączą się z głową całego Kościoła. Skuteczność kapłańskiej funkcji jednoczenia w Kościele wypływa z wewnętrznej jedności. W ten sposób wszystko organicznie i życiowo wiąże się i stanowi jedność w hierarchii kapłańskiej; im ta jedność staje się ściślejszą, tym jest owocniejsza i mocniejsza na zewnątrz wspólnota wierzących.²⁵

III. NAUKA J. A. MÖHLERA O KAPŁAŃSTWIE W ŚWIETLE SOBÓRU TRYDENCKIEGO I WATYKAŃSKIEGO II

Wykład o Kościele i kapłaństwie zawarty w *Symbolik* Möhler oparł na nauce soboru trydenckiego. Była to jedyna właściwa podstawa dla tego rodzaju wykładu. Sobór trydencki przedstawił naukę katolicką w związku z błędami powstałego wówczas protestantyzmu: luteranizmu, kalwinizmu oraz zwinglianizmu. Dlatego też Möhler, podejmując wykład niezgodności dogmatycznych między katolikami i protestantami, wziętą za podstawę i punkt wyjścia naukę soboru trydenckiego, który pierwszy dał obszerną syntezę nauki o kapłaństwie.²⁶ Luter występując przeciw hierarchii zanegował sakramentalność kapłaństwa oraz potrzebę widzialnego kapłaństwa w Kościele.²⁷ Było to uderzenie w podstawy egzystencji kapłaństwa hierarchicznego. Dlatego sobór trydencki już w pierwszym rozdziale dekretu *De sacramento ordinis* wyraźnie mówi, że Chrystus ustanowił kapłaństwo jako widzialne i zewnętrzne.²⁸ Widzialny Kościół wymaga widzialnego kapłaństwa.

Sobór trydencki określa kapłaństwo jako prawdziwy i właściwy jeden z siedmiu sakramentów świętego Kościoła. Zwrócenie uwagi przez Möhlera na sakramentalność kapłaństwa widoczne jest szczególnie w jego wykładzie o hierarchii, z którego wynika, iż sakrament ten urzeczywistnia się w czasie święceń, gdy przyjmujący otrzymuje Ducha Św. za pośrednictwem włożenia rąk biskupa. Podkreślenie roli biskupa w

²⁵ Tamże, s. 451—455.

²⁶ S. Głowa, *Kapłaństwo w ogniu dyskusji*, CT 42 (1972) nr 1 s. 158.

²⁷ *Symbolik*, t. 1 s. 467.

²⁸ DS 1766; 1771.

obrzędzie święceń kapłańskich jest również przypomnieniem nauki soboru trydenckiego o władzy biskupiej. Podobnie jak sobór trydencki, Möhler także nic nie mówi o episkopacie jako sakramencie. Jednakże podkreśla za soborem naukę o boskim ustanowieniu episkopatu, będącego przedłużeniem apostołatu.²⁹

Sobór trydencki ściśle łączy kapłaństwo i ofiarę.³⁰ Nauka ta ma odzwierciedlenie w wykładzie Möhlera o Eucharystii, gdzie mówiąc o konsekuracyjnej mocy słów sakramentalnych, ma on na myśli słowa kapłana w czasie konsekracji. Jednakże Möhler nie ogranicza się jak sobór do podkreślenia tylko tego jednego ścisłego związku, tj. kapłaństwa i ofiary. Podkreśla również ścisły związek kapłaństwa z nauczaniem, stawiając go niemalże na równi z poprzednim. Odnośnie do pokuty i roli kapłaństwa w sprawowaniu tego sakramentu Möhler prawie dosłownie powtarza naukę soboru trydenckiego, występując podobnie ostro przeciw luterzańskiemu pojęciu rozgrzeszania.³¹

Pomimo iż sobór trydencki jasno przedstawił naukę o kapłaństwie, to jednak z perspektywy czasu okazała się ona niewystarczająca, szczególnie w zestawieniu z nauką ewangelicką. Sobór m.in. nie rozwinął nauki o związku kapłaństwa w Kościele z kapłaństwem Chrystusa, a tym bardziej nie wspominał o naturze kapłaństwa wiernych, które akcentowali reformatorzy.³² Chociaż Möhler swój wykład oparł na nauce soboru trydenckiego i dlatego zachodzi między jednym i drugim tak duże podobieństwo, zauważa się również i pewne różnice, np. w ukazaniu relacji między kapłaństwem Chrystusa i kapłaństwem w Kościele, w przedstawieniu roli kapłaństwa w nauczycielskiej i jednoczącej funkcji Kościoła, a także odnośnie do zagadnienia kapłaństwa wiernych.

Sobór watykański I nie zajmował się wprost i bezpośrednio problematyką kapłaństwa. Uczynił to dopiero sobór watykański II. Porównując naukę Möhlera o kapłaństwie przedstawioną w *Symbolik* z nauką soboru, odnosi się wrażenie, że autor jest bliższy temu soborowi niż soborowi trydenckiemu.³³ Möhler zwraca szczególną uwagę na kapłaństwo Chrystusa, o któ-

²⁹ *Symbolik*, t. 1 s. 451.

³⁰ DS 1764.

³¹ DS 1709. Por. J. A. O'Brien, *Der Glaube der Milionen*, Zürich 1962 s. 356 n. 367—370.

³² DS 1763—1778.

³³ Por. *Dogmatische Konstitution über die Kirche. Kommentar*, W: LThK, *Das Zweite Vatikanische Konzil*, t. 1, Freiburg i. Br. 1966 s. 171; A. Kubiś, *Wprowadzenie do „Lumen gentium”*. W: *Idee przewodnie soborowej konstytucji o Kościele*, Kraków 1971 s. 18 n.

rym nie mówi dekret soboru trydenckiego. Tymczasem punktem wyjścia dla rozważań soboru watykańskiego II o kapłaństwie w Kościele jest kapłaństwo Chrystusa. Świadczy o tym konstytucja dogmatyczna o Kościele (KK 10; 18—21, 28, 33—34), jak również dekret o posłudze i życiu kapłanów (DK 2; 7; 10). Sobór watykański II wielokrotnie wskazuje na kapłaństwo Chrystusa, nazywając Go Najwyższym i Wiecznym Kapłanem. Chrystus będąc Najwyższym i Wiecznym Kapłanem, jest jedynym Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi. Kapłani N. Testamentu uczestniczą w kapłaństwie Chrystusa przez sakrament kapłaństwa. Mocą tego sakramentu prezbiterzy dzięki namaszczeniu Ducha Św. upodabniają się do Chrystusa Kapłana, aby mogli działać w Jego zastępstwie (DK 2, 16; KK 8).

Uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa dotyczy całego Kościoła.³⁴ Nierozzerwalny związek kapłaństwa z Kościołem mocno akcentował Möhler. To samo zauważamy w nauce soboru watykańskiego II, który mówi, że posługa kapłańska jest posługą samego Kościoła (DK 15).

Sobór, podobnie jak Möhler, w kwestii nauczania nawiązuje do nakazu Chrystusa, przypominając obowiązek głoszenia ewangelii (DK 2). Przy tym wyraźnie zwraca uwagę na rolę dwóch elementów w nauczaniu: boskiego i ludzkiego. Element boski zapewnia, iż przekazywana prawda nie różni się w swej istocie od nauki Chrystusowej, gdyż kapłani działają jako narzędzia Chrystusa ściśle z Nim złączeni w samym momencie przekazywania słowa (DK 13).

Zarówno sobór jak i Möhler szczególne znaczenie przypisują jedności w Kościele i funkcji jednoczącej Kościoła. Sobór watykański II miał na celu jedność i duchem jedności są przepełnione wszystkie jego dokumenty. To samo zauważa się u Möhlera, szczególnie w *Symbolik*. Jedność Kościoła jest weryfikacją jego boskiego pochodzenia i wiary w boskie posłannictwo Chrystusa. Sobór watykański II i Möhler na poparcie powyższego stwierdzenia przytaczają modlitwę Chrystusa o jedność.³⁵ Widzialnym ośrodkiem jedności w Kościele jest papież. W łączności z nim pozostają biskupi, których zadaniem jest jednoczenie. Zadanie to wypełniają oni przez kapłanów łącząc się z głową całego Kościoła (DK 6).

³⁴ Por. W. Kasper, *Nowe akcenty w dogmatycznym rozumieniu służby kapłańskiej*, Conc 5 (1969) nr 1—5 s. 164.

³⁵ *Symbolik*, t. 1 s. 405.

Sobór watykański II po raz pierwszy w dziejach Kościoła zajął się nauką o naturze kapłaństwa powszechnego.³⁶ Uwydatnił szczególnie zadania wynikające z tego kapłaństwa. Wszyscy wierni, stając się świętym i królewskim kapłaństwem, mają składać Bogu duchowe ofiary przez Jezusa Chrystusa i głosić wspaniałe dzieła Tego, który ich wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła. Każdy ma nosić w swoim sercu Jezusa jako światłość, a duchem prorocstwa dawać świadectwo o Nim (DK 2). Odnośnie do różnicy między kapłaństwem powszechnym i kapłaństwem hierarchicznym zauważa się zbieżność wypowiedzi Möhlera i soboru watykańskiego II. Sobór, podobnie jak Möhler, wskazuje na Chrystusa. Choć kapłaństwo powszechne i hierarchiczne różnią się istotą, a nie tylko stopniem, są jednak sobie wzajemnie podporządkowane. Jedno i drugie we właściwy sobie sposób uczestniczy w jedynym kapłaństwie Chrystusowym (KK 10).

ZAKOŃCZENIE

Przedstawienie teologii kapłaństwa Möhlera pozwala głębiej spojrzeć na te aspekty kapłaństwa, które były podważone przez protestantyzm. Zbawcza misja Chrystusa należy do istoty Jego kapłaństwa. Sposób realizacji tej misji określa formę kapłaństwa. Poprzez apostołat i episkopat zachowana jest historyczna ciągłość, a przez święcenia kapłańskie misja Chrystusa pozostaje nienaruszona. Zbawcza misja Chrystusa realizuje się w Kościele poprzez nauczanie, uświęcanie, jednoczenie. Dokonuje się to za pośrednictwem kapłana, który ją wypełnia mocą Bożą i w łączności z całą wspólnotą wierzących, a zwłaszcza — poprzez episkopat — z papieżem jako widzialną głową tej wspólnoty.

Teologię kapłaństwa Möhler oparł na nauce soboru trydenckiego. Jednakże w swej refleksji teologicznej poszedł dalej, przede wszystkim podkreślając kapłaństwo Chrystusa, pominięte przez sobór trydencki. Möhler wskazał też na nauczający i jednoczący charakter posługi kapłańskiej, a nie tylko na jej rolę uświęcającą przez mszę św. i sakramenty. W odróżnieniu od protestantów we właściwym świetle ukazał kapłaństwo powszechne jako rzeczywiste, chociaż istotnie różne od hierarchicznego. Takie ujęcie, bliskie soborowi watykańskiemu II,

³⁶ Por. S. Gowa, *Kapłaństwo według myśli soboru*, art. cyt., s. 197.

świadczy o aktualności teologii Möhlera, który potrafił wydożyć i rozwinąć elementy nie wyrażone w oficjalnym nauczaniu kościelnym, a tym samym stał się ważnym ogniwem w formowaniu się świadomości współczesnego Kościoła. Jednocześnie teologia ta może stanowić wzór dobrze pojętego dialogu między wyznaniem, które powinny unikać fałszywego irenizmu, dążąc przede wszystkim do jasnego określenia własnych stanowisk doktrynalnych.

„Symbolik“

von J. A. Möhler als Entwicklungsabschnitt
der Theologie des Priestertums

Zusammenfassung

Möhlers Theologie des Priestertums entspricht den Wünschen der Kirche in der Welt von heute. Diese Theologie erfüllt die Empfehlungen des Zweiten Vatikanischen Konzils, die an die Theologie gerichtet sind: „immer unter Wahrung der der Theologie eigenen Methoden und Erfordernisse nach einer geeigneteren Weise zu suchen, die Lehre des Glaubens den Menschen ihrer Zeit zu vermitteln“ (GS 62). Möhler stützte seine Theologie des Priestertums auf der Lehre des Tridentinischen Konzils. Er beschränkte sie nicht nur auf die Erinnerung dieser Lehre, sondern auch erklärte sie nach der Weise, die den Menschen seiner Zeit entsprach. Daher hob er das Priestertum Christi hervor, durch welches sich seine Heilsmission realisiert, und die Verbundenheit zwischen dem Priestertum Christi und dem hierarchischen Priestertum. Auch betonte er die Rolle des Priestertums in der Kirche, die nicht nur in der Heiligung (hl. Messe und Sakramente), sondern auch in der Funktion der Unterweisung und der Einigung besteht. Ins rechte Licht stellte er auch das allgemeine Priestertum, als wirkliches Priestertum, das sich aber wesentlich vom hierarchischen Priestertum unterscheidet. Solche Auffassung ist dem Zweiten Vatikanischen Konzil näher und zeugt von der Aktualität des Möhlers Denkens. Zugleich kann sie ein Beispiel des richtigen Dialogs zwischen den Benennungen sein, der den falschen Irenismus vermeidet und vor allem klare Bestimmung ihrer doktrinalen Standpunkte anstreben soll.

R. Karwacki